

קבוצת מיקוד בעלי צרכים מיוחדים

9 בספטמבר 2014

מבוא

קבוצת המיקוד כללה 14 משתתפים¹ בהם 2 נכים (עיוור ונכה על כסא גלגלים) והורים לילדים בעלי מגוון רחב של צרכים מיוחדים (שיתוק, פיגור, אוטיזם), 2 עובדות האגף לשירותים חברתיים ועו"ס איריס שרון ועו"ס הילה חזי ומר חיים שובל, ראש סניף אק"ם בעיר. הפגישה התקיימה בהשתתפות סמדר אהרון נוחם מנהלת מחלקת תכנון בעירייה.

התגובות והאמירות שהתקבלו מהמשתתפים בקבוצה זו מתאימות, בחלקן, לצרכים של אוכלוסייה רגילה. כמו כן, חלק מהנושאים שהועלו אינם נוגעים בהכרח לתוכנית המתאר ולמעשה ניתן לקדם את הטיפול בהם באמצעות המחלקות העירוניות.

הקדמה

בבואנו לעסוק באוכלוסיות בעלות צרכים מיוחדים ניקח בחשבון כי ההגדרה "בעל צרכים מיוחדים" עונה על קשת רחבה ביותר של בעלי יכולת מוגבלת גופנית, נפשית או שכלית. ככל שהגדרת בעלי צרכים מיוחדים רחבה, חובה על המתכננים להביא בשיקולי התכנון את כלל האוכלוסייה העונה על ההגדרה ולספק נגישות לכולה, בלי יוצא מן הכלל.

מה הקסם של ראש העין?

- ✓ ראש העין עיר אינטימית, בעלת אוירה כפרית שתושביה מכירים זה את זה.
- ✓ הבנייה צמודת הקרקע, המעברים והסמטאות, נותנים לעיר תחושה כפרית.
- ✓ ראש העין עיר של נתינה, אכפתיות ועזרה הדדית הבאים לידי ביטוי בפעילות נוער רחבה, המשלבת ערכי התנדבות ותרומה לקהילה "אנחנו גאים בנוער שלנו על התרומה וההתנדבות הרבה שהם מקיימים בעיר, כך מייצרים דור המשך שחשוב לו אווירת היחד".
- ✓ מגדל צדק הסמוך לעיר בעל גישה וכניסה חופשית
- ✓ ראש העין ממוקמת במרכז הארץ.
- ✓ השוק הידוע של ראש העין בימי שישי.

החזון העירוני

העיר ראש העין מותאמת ונגישה לכלל תושביה והבאים בשערה ובהם אוכלוסיית הנכים והמוגבלים פיזית, נפשית או שכלית ובעלי צרכים מיוחדים מגוונים.

¹ רשימה של תושבים אשר השתתפו בדיון מופיעה בסוף הסיכום.

המרחב הציבורי – שטחים פתוחים ואיכות סביבה

המשתתפים מציינים כי כיום, הפארקים אינם מותאמים לאוכלוסיית בעלי צרכים מיוחדים.

הועלו מספר רעיונות כדי לשפר את המצב:

- להקים פארק מיוחד לבעלי צרכים מיוחדים (כדוגמת פארק ברעננה) או לייחד חלק מפארק/ים לבעלי צרכים מיוחדים.
- התאמת פארקים קיימים לשימוש אוכלוסיית הצרכים המיוחדים.
- גינות ציבוריות צריכות להיות תחומות בגדר בטיחות סביבן שכן הקרבה לכביש עלולה לסכן את הילדים, בפרט ילדים בעלי צרכים מיוחדים הזקוקים ליתר השגחה בהשוואה לאוכלוסייה אחרת. ובכל מקרה אלמנט זה משרת את שתי האוכלוסיות.
- הצללת גני המשחקים.
- חשוב למצוא פתרון לבעיית קרינת החשמל בסקייטפארק.
- מתקני פחי אשפה לא בהכרח מותאמים לגובה כיסא גלגלים.

הרקמה העירונית, מגורים וחזות העיר

בניינים רבי קומות אינה מגבילה את אוכלוסיית בעלי הצרכים המיוחדים כל עוד היא מביאה בחשבון תקני בנייה מיוחדים מותאמים כמו רוחב מעלית המאפשר כניסה של דיירים נוספים, רוחב כניסה מספק, חניות ייעודיות וכו'.

עם זאת, הביעו המשתתפים תקווה שתשמר הבנייה צמודת הקרקע, לכל היותר בנייה עד שלוש קומות. "אנחנו פחות מתחברים לבנייה הגבוהה"

מחשבות והצעות לתחום הדיור

- היעדר מענה **לאוכלוסיית הבוגרים** בעלי הצרכים המיוחדים. המשתתפים ביקשו לסמן קרקעות ייעודיות להוסטלים לנכים, לאוטיסטים וכד' ("בית לחיים"). כיום בתים כאלה מושכרים על ידי גורמים פרטיים וממומנים בכספי המשפחות.
- **דיור בר השגה** ופתרונות דיור עבור האוכלוסייה הבוגרת של בעלי הצרכים המיוחדים כך שיוכלו להתגורר בבתים המותאמים פיסית, בחשיבה נגישה ובקרבת בני המשפחה. רעיונות שונים הועלו על ידי המשתתפים:
 - **דירות מותאמות ונגישות** - לוודא בנייה של X אחוזים מסך הדירות הנבנות כדירות נגישות על פי התקן וכפי שנקבע בחוק, בכל פרויקט חדש (כולל "יחידת הורים" למטפלים) תוך הקפדה שתתאפשר גישה לבניין, למרחב פנימה (מעברים, לובי, מעליות) וסביבו (גינה, חנייה).

- **הרחבת דירות קיימות** למשפחות בהן ילד בעל צרכים מיוחדים - לאלה שאינם מסוגלים לתפקד עצמאית, חשוב לשקול מתן היתרי בנייה, היכן שניתן, כדי להרחיב ולהוסיף יחידות דיור בסמוך ובצמוד לבתי ההורים.
- **דירת שותפים במקום מוסד** - יש לשקול בנייה של דירות למגורים בשותפות לבעלי תפקוד עצמאי, במקום בנייה של מוסדות מרובי דירות. הדירות המשותפות אמורות להיות רחבות ידיים כדי להכיל מספר גדול של שותפים (עד 6-8) יחד עם דייר תומך, ומיקומן טוב שיהיה בסמיכות למרכזי שירות, מוקדי תחבורה ציבורית, קופות החולים.

חשוב להתייחס למיקום בית דירות שכזה ולאוכלוסייה המתגוררת בסמוך שכן פעמים רבות הדיירים מייצרים התנגדות למגורים בסמיכות משום הרעש המיוחד שבית הדירות עלול לייצר (צעקות, התקהלות בכניסה או בגינת המבנה, חנייה לרכבי הסעות).

התייחסות לצרכי שני הצדדים, תייצר סביבת מגורים נעימה המתחשבת בשני סוגי האוכלוסייה.

תחבורה, תנועה, ניידות ודרכים

- המשתתפים דיווחו כי הקרבה למרכז הארץ מאוד משרת ונוח וכי הם מעוניינים בפיתוח תחבורתי ובו תחבורה ציבורית, כדי להיות קרובים עוד יותר למרכז.
 - משתתפי קבוצת המיקוד התרעמו שראש העין "מפגרת" אחרי ערים אחרות בארץ מבחינת הנגישות שלה. הועלו דוגמאות רבות של מפגעי נגישות במרחב הציבורי, בגישה אל מבני הציבור והניידות בתוכם.
- העדר הנגישות פוגע בעיקר באוכלוסיית הזקנים, משפחות עם תינוקות בעגלות, נכים ובעלי צרכים מיוחדים בכלל.

בעיות נגישות במרחב הציבורי

- ◀ מערכת ניקוז מי הגשמים הכוללת פתחים, כפי שקיימת בכבישים, גורמת למקל הנחייה של לקויי הראייה להישבר כמו כן, פתחי הניקוז אינם מכילים את המים הניגרים לתעלות הניקוז והעוברים נרטבים.
- ◀ התנהלות על מדרכות - ברחובות רבים בעיר, המדרכות אינן מאפשרות מעבר תקין ועל כן נאלצים בעלי כיסאות גלגלים לרדת אל הכביש על מנת להתקדם בתנועתם.
- **גובה שילוט ותמרורים** לאורך ובמרכז המדרכות גורם לאוכלוסייה בעלת ליקויי ראייה להיתקל בהם.
- **מיקום הספסלים, חניית רכבים על מדרכות, פחי האשפה, שורשי עצים בולטים וצמחים במרחב הציבורי והפרטי הגזומים נמוך או הפולשים למרחב ההולכים ומהווים מכשול לאוכלוסייה בכלל ולאוכלוסיית ליקויי הראייה בפרט.**

• מדרכות בעלות **מפוצני חנייה** גורמות לכך שברמה הטכנית לא ניתן למקם פסי סימון לליקויי הראייה.

◀ **רמפות** - בשל היעדר כמות מספקת של רמפות ובמקומות מסוימים היעדר רמפות בכלל, נאלצים לעיתים בעלי כסאות גלגלים, להתקדם מרחק מה על הכביש כדי לאתר רמפה או כדי למצוא עלייה מאולתרת המאפשרת עליית כיסא הגלגלים למדרכה.

◀ **גשר** - אתר נחל רבה באזור הגשר (גבעת הסלעים) הינו ללא גישה לבעלי כיסאות גלגלים או לליקויי ראייה. חציית הגשר אינה אפשרית כיוון שהמדרכה במקום גבוהה ולא ניתן לטפס אליה וכן בשל הימצאות מכשולים כמו יתדות ברזל ואבני בטון עגולות אשר חוסמים את המעברים.

◀ **חניות** - פריסת חניות מספיקות בקרבת שירותי הציבור ובמרכז העיר כנדרש.

בעיות בנגישות אל מבנים ושירותים לציבור

- ◀ עסקים רבים בעיר לרבות חנויות, אינן נגישות ואין רמפות המאפשרות כניסה אליהן.
- ◀ מבני ציבור אינם נגישים : העירייה (מלבד אגף הרווחה), קופות החולים, בתי הספר. גם ההתניידות בתוכם לוקה. לדוגמה לא בכל מקום שירותים מותאמים לנכים.
- ◀ מחסור בחניות ייעודיות לנכים בקרבת מוקדי שירות וליד פארקים עירוניים.
- ◀ השילוט לחניות נכים לוקה ואינו בולט מספיק.
- ◀ הנגישות לשוק לא פשוטה ומערך החנייה בו לא מותאם לבעלי צרכים מיוחדים.

הצעות לשיפור הנגישות

- מוצע שלאורך **מעברים למבני ציבור, לפני ירידה למעברי חצייה, לאורך מעבר החציה** ובמרכזו, יוטבע **פס סימון** במרקם "פסים" (פס וקטני) הניתן למישוש על ידי מקל נחיה או כף רגל.
- הוצע להשתמש בתוכנית, שנכתבה על ידי עינת יאיר- יועצת נגישות, העוסקת ב"הנגשת ראש העין לתושב" ואשר הוגשה לעיריית ראש העין כמסמך מלווה לתוכנית המתאר בנושא הנגשה.
- חיוב בעלי עסקים למקם רמפות בכניסה לבית העסק כתנאי לקבלת רישיון עסק, ובכלל אכיפת החוק בהקשר של מחויבותם לבעלי צרכים מיוחדים.
- הפעלת אכיפת השמירה על חניות לנכים

פיתוח כלכלי: מסחר ומע"ר

הדעות לגבי מיקום המע"ר היו חלוקות בקרב המשתתפים. הכול מסכימים שראש העין צריכה מע"ר חלק סבורים כי הוא אמור להיות ממוקם בעיר החדשה ואחרים בוותיקה.

התומכים בשידרוג המרכז העירוני באזור הוותיק, חוששים למעשה, שנוכח הפיתוח של השכונות החדשות ויתר חלקי העיר, האזור הוותיק כולו, יותר מאחור.

הועלה רעיון למקם את המע"ר בצומת קסם. הנימוקים לכך הם:

- כך יישמר השקט האופייני לראש העין ואווירת הכפר בה.
- מונע פקקים בתוך העיר.
- מונע יצירת אזור לא בטיחותי להתניידות, בסביבת העיר הוותיקה, עבור בעלי צרכים מיוחדים. "הכבישים בוותיקה יהיו פחות סואנים".

- הוצע שבמע"ר ירוכזו כל השירותים המוניציפאליים במבנה אחד גדול, כפי שקיים בתל אביב, זאת, מטעמי נוחות, "הכול במקום אחד" ומאפשר חסכון בשטחים מבונים ופתוחים.
- המשתתפים הציעו לפתח מרכזים מסחריים בשכונות.
- עלתה בקשה שלא לייצר מוקדי בילוי בתוך השכונות הוותיקות.

אוכלוסייה וחברה – השכלה, תרבות ומבני ציבור

על מנת שהתכנון העתידי יוכל להתאים עצמו לאוכלוסייה בעלת צרכים מיוחדים חובת המתכננים לבחון את צורכי אוכלוסייה זו גם בהיבט של שירותים, מבני ציבור ומתקנים המיוחדים לה. אך עוד לפני שצוות התכנון יעסוק בסוגם של מבני הציבור והשירותים הרי שמתבקשת הכנת פרוגרמה שתאמוד את היקף האוכלוסייה העתידית בעלת צרכים מיוחדים בעיר על מנת להצליח לתת ביטוי כמותי הולם במרחב העירוני של השירותים, מבני הציבור והמתקנים העתידיים בתוכנית המתאר. פרוגרמה כזו דורשת איסוף נתונים והשוואה לערים אחרות בארץ ובעולם על מנת לאמוד וללמוד ככל שניתן אודות הנושא.

ראש העין מחסירה מתושביה בעלי הצרכים המיוחדים, מבני ציבור ייעודיים לצורכיהם. **ילדים מוסעים לערים אחרות לצורכי לימודים, העשרה ואף לצורכי מעקב התפתחות, מכונים מיוחדים ובדיקות.**

- היעדר בתי ספר מותאמים או ייעודיים לחינוך המיוחד. בשל העובדה שישנם ילדים בעלי צרכים מיוחדים שלא ניתן לשלבם בבתי הספר הרגילים (לדוגמה מחסור בבית ספר ציבורי לחינוך מיוחד, לבעלי פיגור קל – בינוני, לילדים אוטיסטים), הורים נאלצים לצאת מחוץ לעיר כדי לספק לילדיהם חינוך.

- היעדר בית ספר מקצועי או סניף של רשת אורט או עמל, המספק אלטרנטיבה לבעלי כישורים מקצועיים שאינם מתאימים למסלול העיוני.
 - היעדר כיתות שילוב (לבעלי PDD, כיתות לבעלי פיגור), כיתות לשילוב יחידני וכיתות תקשורת.
 - מחסור במרכזים טיפוליים (לדוגמה בריכה טיפולית).
 - היעדר מבנה נגיש ומותאם, שתכליתו אכסניה לקיום מפגשים, חוגים, הרצאות, מקום התכנסות לנכים עצמם ובני המשפחות. כיום פעילויות מסוג זה מצריכות מהנכים או בני משפחותיהם לאתר מקום עבור פעילויות אלה.
- למרות שישנם מקומות בעיר המאפשרים לבעלי הצרכים המיוחדים להשתמש במבנה (בית ספר, מתנ"ס), בפועל, המקום לא מוסדר להם באופן קבוע ולא בהכרח מתאים פיזית לצורכיהם.
- היעדר מתקן ספורט ייעודי. כיום מתקני הספורט הקיימים לא מאפשרים כניסה אליהם בטענה כי אין כיסוי ביטוחי לבעלי הצרכים המיוחדים. מציאות זו מאלצת את המעוניינים בשירות זה להרחיק בנסיעה לערים אחרות ולצרוך שם את השירות.
 - באשר למבני חינוך העלו התושבים כי בעוד שבמדינות המפותחות בעולם קיימת מגמה של שילוב בקהילה בכל הרמות, של האוכלוסיות בעלות הצרכים המיוחדים, הרי שבישראל מוקצים לשתי האוכלוסיות בתי ספר בשטחים נפרדים.

מחשבות והצעות לתחום החינוך והפנאי

- המשתתפים הציעו מספר פתרונות לבעלי צרכים מיוחדים בסוגיית מבני ציבורי ייעודיים, כאשר הערך המוביל הינו ערך "השילוביות": "כניסה בשער אחד (כמו שער בית ספר אחד) ופתרונות ייחודיים לבעלי הצרכים המיוחדים, בכיתות מיוחדות או באגף מותאם".
- הקצאת מקום ייעודי, מוסדר וקבוע לפעילויות חינוך והעשרה. ניתן לעשות זאת במבנה קיים או אשר עתיד להיבנות בשכונות החדשות, ובלבד שישמור את עקרונות הנגישות (הגעה נוחה מכל חלקי העיר לבעלי כסאות גלגלים ניידים עצמאית ובכלל, חנייה מספקת, חיבור תחבורתי), שיתוף ואינטראקציה עם כלל הקהילה, כמו אגף במתנ"ס או בבית ספר או בכל מבנה ציבורי אחר הנגיש והמותאם למגוון בעלי הצרכים המיוחדים.
 - הקמת מרכז ידע שבו מידע עבור בעלי עניין בסוגיית בעלי צרכים מיוחדים בעניינים השונים לדוגמה ריכוז של מה יש לעיר להציע לאוכלוסייה זו, מה נעשה בעיר בנושא, מרכז לברור זכויות וסיוע במיצוין, מקום שיספק רשת חברתית לבעלי צרכים מיוחדים ובני משפחותיהם.
 - התאמת מתקני הספורט הקיימים לאוכלוסיית בעלי הצרכים המיוחדים (ספורטק לדוגמה).
 - בניית קריית חינוך כחלק ממודל שילוב בעלי צרכים מיוחדים בקהילה. במקום להקצות שטחים נפרדים, ימוקמו בתי הספר הרגילים יחד עם בתי הספר לבעלי

צרכים מיוחדים בצמוד ועל אותו תא שטח, "כל התלמידים יבואו באותו שער כניסה מידי בוקר".

- ניתן כבר היום, לסמן ולייעד בתוכנית המתאר מבני חינוך מתוך המבנים שכבר מיועדים לחינוך הכללי. חשוב להביא בחשבון כי במקרים מסוימים השטח פר תלמיד בעל צרכים מיוחדים הוא גדול מזה של שטח הצורך ילד בחינוך הרגיל. כמו כן יש להכיל בתכנון את יתר השיקולים של החינוך לבעלי צרכים מיוחדים (השטח הסובב למשל, גישה וכו').
- להפוך את העיר ראש העין למרכז אזורי ראשי המספק חינוך לבעלי צרכים מיוחדים מהעיר ומהישובים סביב לה, בכך להפוך להיות אבן שואבת של התחום באזור.

מבני ציבור כללי

- ◀ הקמת בית קולנוע ודאגה לנגישות אליו ובתוכו.
- ◀ הקמת בריכה מותאמת.
- ◀ חסר קניון בעיר.
- ◀ הועלתה הצעה להוציא את השוק אל אזור סוף נחל רבה.

בסיכומו של דבר

הוצע להקים פורום עירוני בשיתוף עם אגפי החינוך והשירותים החברתיים על מנת לדון בצרכים הנדרשים לאור הפיתוח הצפוי של העיר והיקף אוכלוסיית בעלי הצרכים המיוחדים שיתווספו לעיר במגוון הספקטרום. במקביל, יש לבחון את הקיים מול הרצוי והנדרש כבר היום, בכל מה שנוגע לתחום החינוך, הפנאי החברה והבריאות לאוכלוסיית בעלי הצרכים המיוחדים.

תושבים משתתפים: פרידה משעל, זיוה בראל שושני, רונית משרקי, יפית ביטא, קארינה ברצ'נקו, בנימין עודני, אמירה גת, שירי פקרמן-וידצקי, דפנה בר און-אופיר, ירמיהו חאלה